

ÜÇ TARİHİ ROMAN

Orhan Pamuk 1952'de İstanbul'da doğdu. *Cevdet Bey ve Oğulları* ve *Kara Kitap* romanlarında anlattığına benzer kalabalık bir ailede, Nişantaşı'nda büyüdü. Otobiyografik kitabı *İstanbul'da* anlattığı gibi çocukluğundan yirmi iki yaşına kadar yoğun bir şekilde resim yaparak ve ileride ressam olacağını düşleyerek yaşadı. Liseyi İstanbul'daki Amerikan lisesi Robert Koleji'de okudu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde üç yıl mimarlık okuduktan sonra, mimar ve ressam olmayacağına karar verip okulu bıraktı ve İstanbul Üniversitesi'nde gazetecilik okudu. Pamuk, yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar vererek başka her şeyi bıraktı ve kendini evine kapatıp yazmaya başladı. İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* ile Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü kazandı. Kitap 1982'de yayımlandı ve aynı yılın Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı. Pamuk ertesi yıl *Sessiz Ev* adlı romanını yayımladı ve bu kitabın Fransızca çevirisiyle 1991'de Prix de la Découverte Européenne'i kazandı. Venedikli bir köle ile bir Osmanlı âlimi arasındaki gerilimi ve dostluğu anlatan romanı *Beyaz Kale* (1985), pek çok dile çevirilerek Pamuk'a uluslararası ününü sağlayan ilk romanı oldu. Aynı yıl karısıyla Amerika'ya gitti ve 1985-88 arasında New York'ta Columbia Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. İstanbul'un sokaklarını, geçişini, kimyasını ve dokusunu, kayıp karısını arayan bir avukat aracılığıyla anlatan *Kara Kitap*'i 1990'da yayımladı. Fransızca çevirisiyle France Culture Ödülü'nü kazanan bu roman, geçmiştin ve bugünden aynı heyecanla söz edebilen bir yazar olarak Pamuk'un ününü hem Türkiye'de hem de yurtdışında genişletti. 1991'de, Pamuk'un Rüya adını verdiği bir kızı oldu. 1992'de yayımladığı *Gizli Yüz* adlı senaryosu Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'ne layık görüldü. 1994'te, esrarengiz bir kitaptan etkilenen üniversiteli bir genci hikâye ettiği *Yeni Hayat* adlı şiirsel romanı yayımlandı. Osmanlı ve İran nakkaşlarını, Batı dışındaki dünyanın görme ve resmetme biçimlerini bir aşk ve aile romanının entrikasıyla hikâye ettiği *Benim Adım Kırmızı* adlı romanı 1998'de yayımlandı. Bu kitapla Fransa'da Prix du Meilleur livre étranger (2002), İtalya'da Grinzane Cavour (2002) ve İrlanda'da International Impac-Dublin (2003) ödüllerini kazandı. 1990'ların ortasında itibaren Pamuk, insan hakları ve düşünce özgürlüğü konularında yazdığı makalelerle Türkiye devletine karşı eleştirel bir tavır takındı. Yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli gazete ve dergilere yazdığı edebi, kültürel makalelerden oluşturduğu geniş bir seçmeyi 1999 yılında *Öteki Renkler* adıyla yayımladı. "İlk ve son siyasi romanım" dediği *Kar* adlı kitabını 2002'de yayımladı. Kars şehrinde, siyasal İslamcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçileri arasındaki siddeti ve gerilimi hikâye eden bu kitap, *New York Times Book Review* tarafından 2004 yılının en iyi 10 kitabından biri seçildi. Pamuk'un 2003 yılında yayımladığı *İstanbul*, yazarın hem yirmi iki yaşına kadar olan hatıralarını aktardığı bir hatıra kitabı hem de kendi kişisel albümüyle, Batılı ressamların ve yerli fotoğrafçıların eserleriyle zenginleştirilmiş, İstanbul üzerine bir denemedir. Kitapları 63 dile çevrilmiş, bütün dünyada 15 milyon (Türkiye'de 3, yurtdışında 12 milyon) satmış olan Pamuk, pek çok üniversiteden şeref doktora'sı aldı. Alman Kitapçılar Birliği tarafından 1950 yılından beri verilmekte olan, Almanya'nın kültür alanındaki en seçkin ödülü olarak kabul edilen Barış Ödülü, 2005'te Orhan Pamuk'a verildi. Ayrıca *Kar* Fransa'da her yıl en iyi yabancı romana verilen Le Prix Médicis étranger ödülünü aldı. Aynı yıl *Prospect* dergisi tarafından dünyanın 100 entelektüeli arasında gösterildi ve 2006 yılında *Time* dergisi tarafından dünyanın en etkili 100 kişisinden biri seçildi. American Academy of Arts and Letters'ın ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin şeref üyesi olan Pamuk, senede bir dönem Columbia Üniversitesi'nde ders veriyor. Orhan Pamuk 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alarak bu ödülü kazanan ilk Türk oldu. 2007'de, ödül konuşması "Babamın Bavulu" diğer önemli ödül konuşmalarıyla birlikte kitaplaştı. Pamuk 2008'de aşk, evlilik, dostluk, mutluluk gibi konuları bireysel ve toplumsal boyutlarıyla işlediği *Masumiyet Müzesi* adlı romanını; 2010 yılında ise çocukluğundan başlayarak hayatını ve edebiyatla ilişkisini eksen alan yazı ve röportajlarından oluşan *Manzaradan Parçalar*'ı yayımladı. Pamuk, 2009'da Harvard Üniversitesi'nde verdiği Norton derslerini 2011 yılında *Saf ve Düşünceli Romancı* adıyla kitaplaştırdı. 2012'de İstanbul'da Masumiyet Müzesi'ni açtı ve müzenin kataloğu *Şeylerin Masumiyeti*'ni yayımladı. Aynı yıl "Avrupa kültürüne olağanüstü katkılarından" dolayı Danimarka'da Sonning Ödülü'nü aldı. 2013'te ise kitaplarından seçtiği en güzel parçalardan oluşan *Ben Bir Ağacım*'i yayımladı. Masumiyet Müzesi, Avrupa Müzeler Forumu tarafından 2014 yılında Avrupa'nın en iyi müzesi seçildi. Üzerinde altı yıl çalıştığı ve bir sokak satıcısı ile ailesinin İstanbul'daki kırk yılını hikâye eden romanı *Kafamda Bir Tuhaflık*'i 2014 yılının Aralık ayında yayımladı. Büyük ilgi gören kitap 2015 yılında "Roman" dalında verilen Aydın Doğan Vakfı Ödülü ile Erdal Öz Ödülü'nü kazandı. 2016'da Tolstoy Müzesi Vakfı'na düzenlenen Yasnaya Polnaya Ödülü'nü ("Yabancı Edebiyat" kategorisinde) aldı. *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanı 2016 yılının Şubat ayında yayımlandı. Yazarın en çok okunan, tartışılan kitaplarından biri olan roman İtalyanca çevirisiyle 2017 yılında Lampedusa Ödülü'nü kazandı. Pamuk'un 1901 yılında, 3. Veba Pandemisi döneminde, Osmanlı'nın 29. vilayeti Minger arasında geçen son romanı *Veba Geceleeri* ise Mart 2021'de okurla buluştu ve aynı yılın Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Orhan Pamuk'un son on dört yıldır tuttuğu resimli ve özel hatıra defterlerinden seçmeler *Uzak Dağlar* ve *Hatıralar* adıyla yayımlandı (2022).

Orhan Pamuk'un
YKY'deki kitapları

Veba Geceleri (2021)
Hatıraların Masumiyeti (2016)
Kırmızı Saçlı Kadın (2016)
Kafamda Bir Tuhaflik (2014)
Şeylerin Masumiyeti (2012)
Saf ve Düşünceli Romancı (2011)
Manzaradan Parçalar (2010)
Masumiyet Müzesi (2008)
Babamın Bavulu (2007)
İstanbul-Hatıralar ve Şehir (2003)
Kar (2002)
Öteki Renkler (1999)
Benim Adım Kırmızı (1998)
Yeni Hayat (1994)
Gizli Yüz (1992)
Kara Kitap (1990)
Beyaz Kale (1985)
Sessiz Ev (1983)
Cevdet Bey ve Oğulları (1982)

Uzak Dağlar ve Hatıralar (2022)
Turuncu - Önsöz ve Fotoğraflar (2020)
Balkon - Önsöz ve Fotoğraflar (2018)
Kara Kitap-25 Yaşında (2015)
Resimli İstanbul-Hatıralar ve Şehir (2015)
Kara Kitap'ın Sırları (2013)

DELTA

Üç Tarihi Roman
(Beyaz Kale, Benim Adım Kırmızı, Veba Geceleri) (2024)
Üç İstanbul Romanı
(Kara Kitap, Masumiyet Müzesi, Kafamda Bir Tuhaflik) (2021)
Babalar, Analar ve Oğullar
(Cevdet Bey ve Oğulları, Sessiz Ev, Kırmızı Saçlı Kadın) (2018)

DOĞAN KARDEŞ

Ben Bir Ağacım (Seçme Parçalar) (2013)

ORHAN PAMUK

Üç Tarihi Roman

Beyaz Kale
Benim Adım Kırmızı
Veba Geceleri

YAPI KREDİ YAYINLARI

İçindekiler

BEYAZ KALE	11
Giriş.....	15
1.....	19
2.....	25
3.....	37
4.....	46
5.....	56
6.....	67
7.....	77
8.....	87
9.....	96
10	108
11	124
<i>Beyaz Kale</i> Üzerine	137
<i>Beyaz Kale</i>	145
<i>Beyaz Kale</i> 'nin Farsça Çevirisine Önsöz	149
BENİM ADIM KIRMIZI	151
1. Ben Ölüyüm	153
2. Benim Adım Kara	156
3. Ben, Köpek	161
4. Katil Diyecekler Bana	166
5. Ben Eniştenizim.....	173
6. Ben, Orhan	178
7. Benim Adım Kara	182
8. Benim Adım Ester	186
9. Ben, Şeküre	190

10. Ben Bir Ağacım	198
11. Benim Adım Kara	202
12. Bana Kelebek Derler	214
13. Bana Leylek Derler	221
14. Bana Zeytin Derler	227
15. Benim Adım Ester	234
16. Ben, Şeküre	239
17. Ben Eniştenizim	244
18. Katil Diyecekler Bana	249
19. Ben, Para	255
20. Benim Adım Kara	260
21. Ben Eniştenizim	264
22. Benim Adım Kara	269
23. Katil Diyecekler Bana	274
24. Benim Adım Ölüm	279
25. Benim Adım Ester	283
26. Ben, Şeküre	290
27. Benim Adım Kara	304
28. Katil Diyecekler Bana	310
29. Ben Eniştenizim	321
30. Ben, Şeküre	335
31. Benim Adım Kırmızı	343
32. Ben, Şeküre	347
33. Benim Adım Kara	352
34. Ben, Şeküre	365
35. Ben, At.	377
36. Benim Adım Kara	380
37. Ben Eniştenizim	390
38. Üstat Osman, Ben	394
39. Benim Adım Ester	402
40. Benim Adım Kara	407
41. Üstat Osman, Ben	412
42. Benim Adım Kara	427
43. Bana Zeytin Derler	437
44. Bana Kelebek Derler	439
45. Bana Leylek Derler	441
46. Katil Diyecekler Bana	442

47. Ben, Şeytan	451
48. Ben, Şeküre	455
49. Benim Adım Kara	459
50. Biz, İki Abdal	472
51. Üstat Osman, Ben	474
52. Benim Adım Kara	490
53. Benim Adım Ester	507
54. Ben, Kadın	519
55. Bana Kelebek Derler	524
56. Bana Leylek Derler	536
57. Bana Zeytin Derler	544
58. Katil Diyecekler Bana	553
59. Ben, Şeküre	578
SONSÖZ Tarih, Resim, Edebiyat	587
Kronoloji	603
<i>Benim Adım Kırmızı</i>	636
<i>Benim Adım Kırmızı</i> Üzerine	647
<i>Benim Adım Kırmızı</i> 'nın İlk Halinden Bir Bölüm	650

VEBA GECELERİ 665

GİRİŞ	673
1. BÖLÜM	677
2. BÖLÜM	681
3. BÖLÜM	687
4. BÖLÜM	692
5. BÖLÜM	697
6. BÖLÜM	705
7. BÖLÜM	713
8. BÖLÜM	722
9. BÖLÜM	729
10. BÖLÜM	739
11. BÖLÜM	747
12. BÖLÜM	752
13. BÖLÜM	755

14. BÖLÜM	763
15. BÖLÜM	770
16. BÖLÜM	776
17. BÖLÜM	780
18. BÖLÜM	784
19. BÖLÜM	790
20. BÖLÜM	797
21. BÖLÜM	804
22. BÖLÜM	813
23. BÖLÜM	819
24. BÖLÜM	824
25. BÖLÜM	828
26. BÖLÜM	837
27. BÖLÜM	847
28. BÖLÜM	857
29. BÖLÜM	862
30. BÖLÜM	871
31. BÖLÜM	880
32. BÖLÜM	887
33. BÖLÜM	896
34. BÖLÜM	902
35. BÖLÜM	905
36. BÖLÜM	913
37. BÖLÜM	919
38. BÖLÜM	923
39. BÖLÜM	927
40. BÖLÜM	935
41. BÖLÜM	940
42. BÖLÜM	947
43. BÖLÜM	951
44. BÖLÜM	955
45. BÖLÜM	962
46. BÖLÜM	971
47. BÖLÜM	978
48. BÖLÜM	983
49. BÖLÜM	987
50. BÖLÜM	994

51. BÖLÜM	997
52. BÖLÜM	1004
53. BÖLÜM	1010
54. BÖLÜM	1017
55. BÖLÜM	1027
56. BÖLÜM	1031
57. BÖLÜM	1040
58. BÖLÜM	1047
59. BÖLÜM	1054
60. BÖLÜM	1059
61. BÖLÜM	1066
62. BÖLÜM	1072
63. BÖLÜM	1079
64. BÖLÜM	1083
65. BÖLÜM	1089
66. BÖLÜM	1096
67. BÖLÜM	1102
68. BÖLÜM	1112
69. BÖLÜM	1120
70. BÖLÜM	1126
71. BÖLÜM	1132
72. BÖLÜM	1136
73. BÖLÜM	1140
74. BÖLÜM	1146
75. BÖLÜM	1155
76. BÖLÜM	1162
77. BÖLÜM	1169
78. BÖLÜM	1175
79. BÖLÜM	1182
YILLAR SONRA	1191

<i>Üç Tarihi Roman vesilesiyle</i> Orhan Pamuk ile Konuşma	1235
---	------

DİZİNLER	1261
---------------------------	-------------

<i>Beyaz Kale</i>	1261
<i>Benim Adım Kırmızı</i>	1265
<i>Veba Geceleri</i>	1286

BEYAZ KALE

1990 The Independent Yabancı Roman Ödülü (Britanya)

1. baskı Can Yayınları, 1985

*İyi insan, iyi kardeş
Nilgün Darvinoğlu
(1961-1980)
için*

“Alakamızı uyandıran bir kimseyi, bizce meçhul ve meçhullüğü derecesinde cazibeli bir hayatın unsurlarına karışmış sanmak ve hayata ancak onun sevgisiyle girebileceğimizi düşünmek bir aşk başlangıcından başka neyi ifade eder?”

Marcel Proust'tan çeviren
Y. K. Karaosmanoğlu

Giriş

Bu elyazmasını, 1982 yılında, içinde her yaz bir hafta eşelenmeyi alışkanlık edindiğim Gebze Kaymakamlığı'na bağlı o döküntü “arşiv”de, fermanlar, tapu kayıtları, mahkeme sicilleri ve resmi defterlerle tikiş tikiş doldurulmuş tozlu bir sandığın dibinde buldum. Rüyaları hatırlatan mavi ebrulu zarif bir ciltle ciltlendiği, okunaklı bir yazıyla yazıldığı ve soluk devlet belgelerinin arasında pırıl pırıl parladığı için hemen dikkatimi çekti. Sanırım, yabancı bir el, kitabın birinci sayfasına, sanki beni daha da meraklandırmak için, bir başlık yazmıştı: “Yorgancının Üvey Evladı”. Başka bir başlık yoktu. Kenarlarına ve sayfa boşluklarına bir çocuk elinin bol düğmeli elbiseler giyen küçük kafalı insanlar çizdiği kitabı hemen, büyük bir keyifle okudum. Çok hoşlandığım, ama bir deftere de kopya etmeye üşendiğim için, elyazmasını, genç kaymakamın bile “arşiv” diyemediği o mezbeleden, beni gözaltında tutmayacak kadar saygılı hademenin güvenini kötüye kullanarak, kaşla göz arasında çantama tıkip çaldım.

İlk zamanlarda kitabı yeniden, yeniden okumaktan başka, ne yapacağımı bilmiyordum pek. Tarihe olan kuşkum hâlâ sürdüğü için, elyazmasının bilimsel, kültürel, antropolojik ya da “tarihsel” değerinden çok, anlattığı hikâyenin kendisiyle ilgilenmek istedim. Bu da beni, hikâye yazarının kendisine götürüyordu. Arkadaşlarımla birlikte üniversiteden ayrılmak zorunda kaldığımız için, dede mesleği olan ansiklopediciliğe dönmüştüm: Tarih kısmından sorumlu olduğum bir “meşhurlar” ansiklopedisine kitabın yazarı üzerine bir madde koyma düşüncesi bu sırada aklıma geldi.

Böylece, ansiklopediden ve içkiden artan vakitlerimi bu işe verdim. Dönemin temel kaynaklarına başvurunca hikâyede anlatılan kimi olayların pek de gerçeği yansıtmadığını hemen gördüm: Sözelimi, Köprülü'nün beş yıllık başvezirliği sırasında İstanbul'da büyük bir yangın çıkmıştı, ama kayda değer bir hastalık, hele kitaptaki gibi, geniş bir veba salgınının hiçbir kanıtı yoktu. Dönemin bazı vezirlerinin adı yanlış yazılmıştı,

bazıları birbirleriyle karıştırılmış, bazıları da değiştirilmişti! Müneccimbaşılarının adları ise Saray kayıtlarında gösterilenleri tutmuyordu, ama bu noktanın kitapta özel bir yeri olduğunu düşündüğüm için üzerinde durmadım. Öte yandan kitaptaki olayları tarihsel “bilgilerimiz” genellikle doğruluyordu. Küçük ayrıntılarda bile, bazan bu “doğruluğu” gördüm: Müneccimbaşı Hüseyin Efendi’nin katlini, IV. Mehmet’in Mirahor Köşkü’ndeki tavşan avını, Naima’nın benzeri biçimde anlatması gibi. Okumaktan ve düşlemekten hoşlandığı anlaşılan yazarın hikâyesi için bu tür kaynakları, başka bir yığın kitabı elden geçirmiş, onlardan bir şeyler almış olabileceği de aklıma geldi. Tanıdığını söylediği Evliya Çelebi’nin belki yalnızca kitaplarını okumuştur. Başka örneklerde de görülebileceği gibi bunun tersi de doğru olabilir diye düşünüyorum, hikâyemin yazarının izini bulmaktan umudu kesmemeye çalışıyordum, ama İstanbul kütüphanelerinde yaptığım araştırmalar umutlarımın çoğunu suya düşürdü. 1652 ile 1680 arasında IV. Mehmet’e sunulan bütün o risalelerin, kitapların hiçbirini ne Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde ne de oradan dağılmış olabileceğini düşündüğüm başka bazı kütüphanelerde bulabildim. Bir tek ipucuna rastladım: Hikâyede sözün geçen “solak hattat”ın bu kütüphanelerde başka eserleri vardı. Bir süre onların peşinden gittim, ama bıkmıştım artık, mektup yağmuruna tuttuğum İtalyan üniversitelerinden umut kırıcı cevaplar geliyordu: Gebze, Cennethisar ve Üsküdar mezarlıklarında yazarın kitabın kendisinden çıkan, ama üzerinde yazmayan adına dayanarak yaptığım araştırmalar da başarısız çıkmıştı: İz sürmeyi bıraktım, ansiklopedi maddesini hikâyenin kendisine dayanarak yazdım. Korktuğum gibi, basmadılar bu maddeyi, ama bilimsel kanıt yokluğundan değil, anlattığı kişi yeterince ünlü bulunmadığı için.

Hikâyeye olan tutkum belki de bu yüzden, daha da arttı. Bir ara istifa etmeyi bile düşündüm ama işimi ve arkadaşlarımı seviyordum. Böylece, bir dönem, önüme gelen herkese, hikâyemi, sanki onu bulmuş değil de, yazmışım gibi, coşkuyla anlattım. Onu ilgi çekici kılmak için simgesel değerinden, aslında bugünkü gerçeklerimize değindiğinden, günümüzü bu hikâye ile anladığımdan, vb.’den söz ettim. Bu sözlerim üzerine,

daha çok politika, şiddet, Doğu-Batı, demokrasi gibi konulara meraklı gençler ilgilendiler, ama onlar da, içki arkadaşlarım gibi, kısa sürede hikâyemi unuttular. Bir profesör arkadaşım, ısrarım üzerine karıştırdığı elyazmasını bana geri verirken, İstanbul'un arka sokaklarındaki ahşap evlerde, içinde bu tür hikâyelerin kaynaştığı elyazmalarından on binlerce olduğunu söyledi. Eğer ev sakinleri, onları *Kuran* sanıp yüksekçe bir dolabın üstüne kaldırmıyorlarsa, sobalarını yakmak için sayfa sayfa yırtıyorlarmış.

Böylece, yeniden, yeniden dönüp okuduğum hikâyeyi, elinden sigara düşmeyen gözlüklü bir kızın da yüreklendirmesiyle yayımlamaya karar verdim. Kitabı günümüz Türkçesine çevirirken hiçbir üslup kaygısı gütmediğimi okuyanlar göreceklerdir: Bir masanın üzerine koyduğum elyazmasından bir iki cümle okuduktan sonra, kâğıtlarımın durduğu başka bir odadaki öteki bir masaya geçiyor, aklımda kalan anlamı günümüz kelimeleriyle anlatmaya çalışıyordum. Kitabın adını, ben değil, yayımlamaya razı olan yayınevi koydu. Baştaki ithafı görenler, belki, bunun özel bir anlamı olup olmadığını soracaklardır. Her şeyi birbiriyle ilgili görmek, sanırım günümüzün hastalığıdır. Bu hastalığa ben de kapıldığım için bu hikâyeyi yayımlıyorum.

Faruk Darvinoğlu

1

Venedik'ten Napoli'ye gidiyorduk, Türk gemileri yolumuzu kesti. Biz topu topu üç gemiydik, onların ise sisin içinden çıkan kadir-galarının arkası gelmiyordu bir türlü. Gemimizde bir anda korku ve telaş başladı; çoğunluğu Türk ve Mağripli olan kürekçilerimiz sevinç çılgınlıkları atıyordu; sinirlerimiz bozuldu. Gemimiz burnunu öteki iki gemi gibi karaya, batıya çevirdi, ama öteki gemiler gibi hızlanamadık biz. Esir düşerse cezalandırılmaktan korkan kaptanımız kürek kölelerini şiddetle kırbaçlatmak için bir türlü emir veremiyordu. Sonraları, bütün hayatımın, kaptanın bu korkaklığı yüzünden değiştiğini çok düşündüm.

Şimdiyse, kaptanımız kısa süren o korkaklığa kapılmasaydı hayatım asıl o zaman değişirdi, diye düşünüyorum. Önceden belirlenmiş bir hayat olmadığımı, bütün hikâyelerin aslında birer rastlantılar zinciri olduğunu birçokları bilir. Ama gene de, bu gerçeği bilenler bile, hayatlarının bir döneminde, geri dönüp ona baktıklarında, rastlantı olarak yaşadıkları şeylerin birer zorunluluk olduğuna karar verirler. Benim de öyle bir dönemim oldu: Şimdi, sisin içinde hayalet gibi beliren Türk gemilerinin renklerini düşleyip, eski bir masanın üzerinde kitabımı yazmaya çalışırken, öyle bir dönemin, bir hikâyeye başlayıp onu bitirmek için en uygun zaman olduğunu düşünüyorum.

Öteki iki geminin Türk gemilerinin arasından sıyrılıp sisin içinde kaybolduğunu görünce kaptanımız umutlandı, bizim de zorumuzla esirleri sıkıştırmaya cesaret edebildi, ama geç kalmıştık artık; üstelik özgürlük tutkusuyla heyecanlanan kölelere kırbaçlar da söz geçiremiyordu. Sis sinir bozucu duvarını rengârenk aralayan ondan fazla Türk kadırgası bir anda üzerimize geldi. Kaptanımız, bu sefer, düşmanı değil, sanırım kendi korkaklığını ve utancını yenmek için savaşmaya karar verdi; esirleri acımasızca kırbaçlatırken topların hazırlanmasını emretti, ama geç alevlenen savaş tutkusu da kısa sürede söndü gitti. Şiddetli bir borda ateşine tutulmuştuk, hemen teslim olmazsak gemimiz batacaktı, teslim bayrağı çekmeye karar verdik.

Durgun denizin ortasında Türk gemilerini beklerken kamarama indim, bütün hayatımı değiştirecek düşmanlarımı değil de, konukluğa gelen bazı dostları bekler gibi eşyalarımı çekidüzen verdim, küçük sandığımı açıp dalgın dalgın kitaplarımı karıştırdım. Floransa'dan büyük paralar vererek aldığım bir cildin sayfalarını çevirirken gözlerim nemlendi; dışarıdan gelen bağırırları, telaşlı ayak seslerini, gürültüleri duyuyordum, az sonra elimdeki kitaptan uzaklaştırılacağım aklımdaydı, ama bunu değil, kitabın sayfalarında yazılanları düşünmek istiyordum. Sanki kitaptaki düşünceler, cümleler, denklemler arasında kaybetmek istemediğim bütün geçmişim vardı; gözüme rastgele takılıveren satırları dua eder gibi mırıldanarak okurken bütün kitabı aklıma kazımak istiyordum ki, onlar gelince, onları ve bana çektiydiklerini değil, severek ezberlenmiş bir kitabın sevgili kelimelerini hatırlar gibi geçmişimin renklerini hatırlayayım.

O zamanlar annesinin, nişanlısının ve dostlarının başka bir adla çağırdıkları başka bir insandım. Bir zamanlar ben olan ya da şimdi öyle sandığım o kişiyi arada bir hâlâ rüyalarımda görüyorum ve terle uykudan uyanıyorum. Soluk renkleri, sonraları yıllarca uydurduğumuz o olmayan ülkelerin, hiç yaşamamış hayvanların, inanılmaz silahların düşsel renklerini hatırlatan bu insan yirmi üç yaşındaydı, Floransa'da, Venedik'te "bilim ve sanat" okumuştur, astronomiden, matematikten, fizikten ve resimden anladığına inanıyordu; tabii kendini beğenmişin tekiydi, kendinden önce yapılan şeylerin çoğunu yutmuştu, hepsine de dudak büküyordu; daha iyilerini yapacağından kuşkusu yoktu; benzersizdi; herkesten akıllı ve yaratıcı olduğunu biliyordu: Kı-saca, sıradan bir gençti. Sevgilisiyle tutkuları, tasarıları, dünyayı ve bilimi konuşan, nişanlısının kendisine hayran olmasını doğal karşılayan bu gencin, sık sık yaptığım gibi, kendime bir geçmiş uydurmam gerektiği zamanlarda, ben olduğuna inanmak gücüne gidiyor. Ama, bir gün bu yazdıklarımı sabırla sonuna kadar okuyan birkaç kişi, o gencin ben olmadığımı anlayacaklardır, diye kendimi teselli ediyorum. Belki de o sabırlı okuyucular, benim şimdi düşündüğüm gibi, hayatına sevgili kitaplarını okurken ara veren gencin hikâyesine kaldığı yerden bir gün devam ettiğini de düşüneceklerdir.

Rampacılar gemimize ayak basarlarken kitaplarımı sandığıma koyup dışarı çıktım. Gemi ana-baba günüydü. Dışarıda herkesi toplamışlar çırılçıplak soyuyorlardı. Bir ara aklımdan o karışıklıkta denize atlamak geçti, ama arkamdan oklarlar, yakalayıp hemen öldürürler diye düşündüm, zaten karaya ne kadar yakın olduğumuzu da bilmiyordum. Önce bana ilişmediler. Zincirlerinden çözülen Müslüman köleler sevinç çılgınlıkları atıyordu, bazıları da şimdiden kırbaççılardan intikam almanın peşine düşmüştü. Az sonra beni kamaramda buldular, içeri girdiler, eşyalarımı yağmaladılar. Altın arayarak sandıklarımı karıştırdılar, kitaplarımın bazılarını, bütün eşyayı aldıktan sonra bir başkası, elde kalan bir iki kitabı dalgın dalgın karıştırırken beni tutup kaptanlardan birine götürdü.

Sonradan Ceneviz dönmesi olduğunu öğrendiğim Reis iyi davrandı bana; neden anladığımı sordu. Küreğe verilmemek için hemen astronomi bilgimden, geceleri yön bulabileceğimden söz ettim, ama ilgilenmediler. Bunun üzerine, bende bıraktıkları anatomi cildine güvenerek hekim olduğumu ileri sürdüm. Az sonra gösterdikleri kolu kopmuş birini görünce cerrah olmadığımı söyledim. Öfkelenediler, beni küreğe vereceklerdi ki, kitaplarımı gören Reis sordu: İdrardan ve nabızdan anlıyor muydum hiç? Anladığımı söyleyince hem küreğe verilmekten kurtuldum, hem de bir iki kitabımı kurtarmış oldum.

Ama bu ayrıcalığım da bana pahalıya patladı. Küreğe verilen öteki Hıristiyanlar hemen benden nefret ettiler. Ellerinden gelse geceleri birlikte kapatıldığımız ambarda öldürürlerdi beni, ama Türklerle hemen ilişki kurduğum için korkuyorlardı da. Kazığa oturtulan korkak kaptanımız yeni ölmüştü, kırbaççıları, burnunu kulağını kesip ibret olsun diye bir sala koyup denize bırakmışlardı. Anatomi bilgimi değil de, aklımlı kullanarak tedavi ettiğim birkaç Türk'ün yarası kendiliğinden kapanınca herkes hekim olduğuma inandı. Türklere hekim olmadığımı söyleyen bazı kiskanç düşmanlarım bile geceleri ambarda bana yaralarını gösterdiler.

İstanbul'a gösterişli bir törenle girdik. Çocuk padişah bizi seyrediyormuş. Bütün direklerin tepesine sancaklar çektiler, altlarına da bizim bayrakları, Meryem Ana tasvirlerini, haçları

tersinden asıp külhanbeylerine aşağıdan oklattılar. Derken toplar yeri göğü inletmeye başladı. Sonraları, birçoğunu karadan hü- zün, bıkkınlık ve neşeyle seyrettiğim tören çok uzun sürdü, gü- neşten bayılanlar oldu. Akşama doğru Kasımpaşa'da demirledik. Bizleri Padişah'a çıkarmak için zincire vurdular, askerlerimizi gülünç göstermek için zırhlarını ters giydirdiler, kaptanların ve subayların boyunlarına demir çemberler taktılar, gemimizden aldıkları borularımızı, trampetlerimizi alayla ve keyifle çalarak eğlene eğlene bizi Saraya götürdüler. Yollara dizilmiş halk neşe ve merakla bizi seyrediyordu. Padişah, biz onu göremeden, hak- kına düşen esirleri seçip ayırttı. Bizi de Galata'ya geçirip Sadık Paşa'nın zindanına tıktılar.

Zindan berbat bir yerdi, küçük izbe hücrelerinde yüzlerce esir pislik içinde çürüyordu. Yeni mesleğimi uygulamak için bol bol insan buldum orada, bazılarını da iyileştirdim. Sırtı, bacakları ağrıyan gardiyanlar için reçeteler yazdım. Böylece beni gene ötekilerden ayırdılar, güneş ışığı alan iyi bir hücre verdiler. Ötekilerin halini görüp kendi durumuma şükretmeye çalışı- yordum ki, bir sabah beni onlarla birlikte kaldırdılar, çalışmaya gideceğimi söylediler. Hekim olduğumu, tıptan, bilimden anla- dığımı söyleyince güldüler bana. Paşa'nın bahçesinin duvarları yükseltiyormuş, adam lazımmış: Sabahları, güneş doğmadan zincirlere vuruluyor, şehir dışına çıkarılıyorduk. Bütün gün taş topladıktan sonra akşamları gene zincirlerle birbirimize bağlı zindanımıza dönerken İstanbul'un güzel şehir olduğunu, ama in- sanın burada köle değil, efendi olması gerektiğini düşünürdüm.

Gene de sıradan bir köle değildim. Yalnız zindanda çürüyen kölelere değil, hekim olduğumu işiten başkalarına da bakıyor- dum artık. Hekimlik ücreti olarak aldığım paranın büyük bir kıs- mını beni gizlice dışarı çıkaran köle kâhyanlarına ve gardiyanlara vermek zorundaydım. Onlardan kaçırabildiğim parayla Türkçe dersleri alıyordum. Hocam, Paşa'nın ufak tefek işlerine bakan yaşlı, iyi bir adamcağızdı. Türkçeyi hızla öğrendiğimi gördükçe sevinir, benim kısa zamanda Müslüman olacağımı da söylerdi. Ders ücretini her seferinde sıkıla sıkıla alıyordu. Bana yiyecek getirmesi için de ona para veriyordum, kendime iyi bakmaya kararlıydım çünkü.

Sisli bir akşam hücreme kâhya geldi, Paşa beni görmek istiyormuş. Şaşırdım, heyecanlandım, hemen hazırlandım. Yurdumdaki becerikli akrabalarımın biri, belki babam, belki gelecekteki kayınpederim kurtarmalık göndermişler, diye düşünüyordum. Sisin içinde, kargacık burgacık dar sokaklarda yürürken birden evimize gelivereceğimizi ya da onları, bir rüyadan uyanır gibi karşımda buluvereceğimi sanıyordum. Bazan da, birisini, bir yolunu bulup aracılık etmek için yollamışlardır, diye düşünüyordum, hemen aynı sisin içinde bir gemiye koyup beni ülkeme yollayacaklardı, ama Paşa'nın konağına girince, öyle kolay kolay kurtulamayacağımı anladım. İnsanlar parmaklarının ucuna basarak yürüyorlardı.

Önce bir sofaya aldılar beni, orada beklerken bir odaya soktular. Küçük bir sedirde küçük, sevimli bir adam, üzerine bir battaniye çekmiş uzanıyordu. Yanında iri yarı bir başkası vardı. Uzanan Paşa'ymış, beni yanına çağırdı. Konuştuk: Biraz sordu: Aslında, astronomi, matematik ve biraz da mühendislik okuduğumu, ama tıptan da anladığımı, birçoklarını iyileştirdiğimi söyledim. Soruyordu, daha da anlatacaktım ki, Türkçeyi bu kadar çabuk öğrendiğime göre akıllı biri olmam gerektiğini söyleyerek ekledi: Bir derdi varmış, öteki hekimlerin hiçbiri çare bulamamış, beni de işittiği için bir denemek istemiş.

Paşa derdini anlatmaya öyle bir başladı ki, bunun, düşmanları iftiralarıyla Allah'ı kandırdıkları için yeryüzünde bir tek Paşa'nın yakalandığı özel bir hastalık olduğunu düşünmek zorunda kaldım. Oysa, derdi, bildiğimiz nefes darlığıydı. İyice sorup soruşturdum, öksürüğünü dinledim, sonra mutfağına inip orada bulduklarımın naneli yeşil haplar yaptım; bir de öksürük şurubu hazırladım. Paşa zehirlenmekten korktuğu için göstererek şuruptan bir yudum içip haplardan bir tane yuttum. Kimseciklere görünmeden konaktan dikkatlice çıkıp zindana dönmemi söyledi. Kâhya sonra açıkladı: Paşa öteki hekimler kısıksın istemiyormuş. Ertesi gün de gittim, öksürüğünü dinleyip aynı ilaçları verdim. Avcuna bıraktığım renkli hapları çocuk gibi seviyordu. Hücreme dönünce iyileşmesi için dua ediyordum. Sonraki gün poyraz çıktı, püfür püfür bir hava, insan istemese de bu havada iyileşir, diye düşünüyordum, ama kimse beni aramadı.

Bir ay sonra, gene bir gece yarısı çağırdıklarında, Paşa ayakta, hareketliydi. Rahat rahat soluyarak birilerini azarladığımı işitince sevindim. Beni görünce memnun oldu, hastalığını iyileştirdiğimi, benim iyi bir hekim olduğumu söyledi. Ondan ne istiyordum? Beni hemen azat edip yollamayacağını biliyordum; hücremden, zincirlerimden şikâyet ettim; tıpla, astronomiyle, bilimle uğraşıp onlara yardım edebileceğimi söyledim, ağır işlerde beni boşu boşuna yorduklarını anlattım. Ne kadarını dinledi ne kadarını dinlemedi bilmiyorum. Kese içinde verdiği paraların büyük bir çoğunu da gardiyanlar elimden aldılar.

Bir hafta sonra bir gece gelen kâhya, kaçmayacağıma yemin ettirdikten sonra zincirlerimi çözdü. Gene işe çıkarılıyordum, ama esirbaşları artık kayırıyorlardı beni. Üç gün sonra kâhya bana giyecek yeni eşyalar getirince Paşa'nın beni kolladığını anladım.

Geceleri gene konaklardan çağırıyorlardı. Romatizmaları tutan ihtiyar korsanlara, mideleri yanan genç askerlere ilaçlar veriyor, kaşıntısı olanlardan, rengi atanlardan, baş ağrısı tutanlardan kan alıyordum. Bir keresinde bir uşağın kekeme oğlu içirdiğim şuruplardan bir hafta sonra açılıp konuşmaya başlayınca bana bir şiir okudu.

Kış böyle geçti. Bahar başında, beni aylardır sordurmayan Paşa'nın donanmayla Akdeniz'e açıldığını öğrendim. Sıcak yaz günleri boyunca, umutsuzluğuma ve öfkeme tanık olan bir iki kişi halimden şikâyetçi olmamam gerektiğini, hekimlikten iyi para kazandığımı söylediler. Çok seneler önce Müslümanlığa geçip evlenen bir eski köle de bana kaçmamı öğütledi. İşlerine yarayan köleyi, bana yaptıkları gibi oyalar, ülkesine dönmesine hiçbir zaman izin vermezlermiş. Onun yaptığı gibi Müslüman olursam azat ettirmişim kendimi, o kadar. Bunları, belki de ağzımı aramak için söylediğini düşündüğümünden kaçmaya hiç niyetim olmadığını söyledim. Niyetim değil, cesaretim yoktu. Kaçanların hepsini pek uzağa gitmeden yakalıyorlardı. Sonra dayaktan geçirilen bu talihsizlerin yaralarına, geceleri hücrelerinde merhemi ben sürerdim.

Sonbahara doğru, Paşa donanmayla seferden döndü; top atışlarıyla Padişah'ı selamladı, geçen yıl yaptığı gibi şehri ne-

şelendirmeye çalıştı ama, besbelli, bu sefer mevsimi hiç de iyi geçirmemişlerdi. Zindana da pek az esir getirebildiler. Sonradan öğrendik: Venedikliler altı tane gemiyi yakmışlar. Bir yolunu bulup esirlerle konuşayım, belki ülkemden haber alırım, diyordum, İspanyolmuş çoğu: Sessiz, cahil, ürkek şeyler, yardımdan ve yiyecek dilenmekten başka bir şey konuşacak halleri yoktu. Yalnızca bir tanesi ilgimi çekti: Kolu kopmuştu bunun, ama umutluydu; aynı serüvenlerin atalarından birinin de başından geçtiğini, sonra kurtulup, kopmayan koluyla bir şövalye romanı yazdığını, kendisinin de aynı şeyi yapmak için kurtulacağına inandığını söylüyordu. Sonraları, yaşamak için hikâyeler uydurduğum yıllarda, hikâyeler uydurmak için yaşamayı düşleyen bu adamı hatırladım. Çok geçmeden zindanda bulaşıcı bir hastalık başladı, gardiyanları rüşvete boğarak kendimi sakındığım bu uğursuz salgın, kölelerin yarısından fazlasını öldürüp uzaklaştı.

Sağ kalanları yeni işlere götürmeye başladılar. Ben gitmiyordum. Akşamları söylüyorlardı: Taa Haliç'in ucuna gidiyorlarmış, orada marangoz ustalarının, terzilerin, boyacıların emrine verilip el işlerinde çalıştırılıyorlarmış: mukavvadan gemiler, kaleler, kuleler yapmak için. Sonradan öğrendik: Paşa, oğluna, Başvezir'in kızını alıyormuş, gösterişli bir düğün yapacaktı.

Bir sabah Paşa'nın konağından çağırıldılar. Nefes darlığının yeniden başladığını düşünerek gittim. Paşa meşgulmüş, bekleyeyim diye beni bir odaya aldılar, oturdum. Az sonra odanın öteki kapısı açıldı, içeri benden beş altı yaş büyük biri girdi, yüzüne bakınca şaşırđım, korktum birden!

2

Odaya giren inanılmayacak kadar bana benziyordu. Ben oradaymışım! İlk anda böyle düşünmüştüm. Sanki bana oyun etmek isteyen biri, benim girdiğim kapının tam karşısındaki kapıdan içeri beni bir daha sokuyor ve şöyle diyordu: Bak, aslında böyle

olmalıydın sen, kapıdan içeri böyle girmeliydin, elini kolunu böyle oynatmalı, odada oturan öteki “sen”e böyle bakmalıydın! Göz göze gelince selamlaştık. Ama o şaşırmaşa benzemiyordu pek. O zaman bana öyle çok benzemediğine karar verdim, sakalı vardı onun; hem kendi yüzümün de, ben, neye benzediğini unutmuşum sanki. O karşımda otururken aklıma bir yıldır aynaya bakmadığım geldi.

Az sonra benim girdiğim kapı açıldı ve onu içeri çağırdılar. Beklerken bunun ustaca düzenlenmiş bir şaka değil, benim sıkıntılı aklımın kurgusu olduğunu düşündüm. O günlerde sürekli hayal görüyordum çünkü: Eve dönüyormuşum, herkes beni karşılıyormuş, beni hemen bırakıyorlarmış, aslında hâlâ gemide kamaramda uyuyormuşum, bütün bunlar bir rüyaymış türünden teselli masalları. Bunun da o masallardan biri olduğunu, ama gerçekleştiğini ya da her şeyin bir anda değişip eski düzenine döneceğinin bir belirtisi olduğunu düşünmek üzereydim ki, kapı açıldı, beni çağırdılar.

Paşa, benzerimin az ötesinde, ayaktaydı. Eteğini öptürdü, hatırımı sorunca hücrede çektiğim sıkıntılardan, ülkeme dönmek istediğimden söz edeyim, diyordum, beni dinlemedi bile. Paşa hatırlıyormuş, ona bilimden, astronomiden, mühendislikten anladığımı söylemişim, peki ya gökyüzüne fırlatılan o fişeklerden, baruttan anlıyor muymuşum hiç? Hemen anladığımı söyledim, ama bir an ötekiyle göz göze gelince bana bir tuzak hazırladıklarından kuşkulandım.

Paşa yapacağı düğünün eşsiz olacağını söylüyordu, bir de fişek gösterisi hazırlatacakmış, ama bundan öncekilere hiç benzememeliymiş yapılacak şey. Bundan önce, Sultan'ın doğumunda, sonradan ölen bir Maltalının ateşbazlarla hazırladığı gösteride, Paşa'nın yalnızca “Hoca” dediği benzerim de çalışmış, bu işi biliyormuş biraz, ama Paşa benim de ona yardım edebileceğimi düşünmüş. Birbirimizi tamamlayacakmışız! İyi bir gösteri yaparsak Paşa bizi sevindirecekmiş. Sırasıdır diye, istediğimin ülkeme geri dönmek olduğunu söylemeye kalktım, Paşa geldiğimden beri hiç kadınlarla yatıp yatmadığımı sordu bana, cevabımı öğrenince, o işi yapmayacaksam özgürlüğün neye yarayacağını söyledi. Gardiyanların kullandığı kelimelerle konuşuyordu, aptal aptal

bakmış olmalıyım, bir kahkaha attı. “Hoca” dediği benzerime döndü sonra: Sorumluluk ondaymış. Çıktık.

Sabah benzerimin evine giderken ona öğretebilecek hiçbir şeyimin olmadığını düşünüyordum. Ama onun da bilgisi benden fazla değilmiş. Üstelik bilgilerimiz birbirini tutuyordu da: Bütün sorun iyi bir kâfuri karışımı elde etmekte. Bunun için yapılacak şey terazi ve ölçeklerle tartıp dikkatle hazırladığımız karışımları geceleri Surdibi’nde ateşlemek ve gördüklerimizden sonuç çıkarmaktı. Hazırladığımız fişekleri, bizi seyreden çocukların hayran oldukları adamlarımıza ateşletirken, biz, çok sonraları, gün ışığında o inanılmaz silah için çalışırken yaptığımız gibi, karanlık ağaçların altında dikilir, merak ve heyecanla sonucu bekledik. Sonra, kimi zaman ay ışığında, kimi zaman kör karanlıkta, küçük bir deftere ben gördüklerimizi yazmaya çalışırdım. Gece ayrılmadan önce Hoca’nın Haliç’e bakan evine dönüyor ve sonuçlar üzerine uzun uzun konuşuyorduk.

Evi küçük, sıkıntılı ve sevimsizdi. Nereden aktığını hiçbir zaman öğrenemeyeceğim pis bir suyun çamurlaştırdığı kargacık burgacık bir sokaktan giriliyordu. İçeride neredeyse hiç eşya yoktu, ama eve her girişimde içim daralır tuhaf bir sıkıntıya kapılırdım. Belki bu duyguyu bana, dedesinden kalan adımı sevmediği için kendisine “Hoca” dememi isteyen bu adam veriyordu: Beni gözetliyordu, benden bir şey öğrenmek ister gibiydi, ama o sırada sanki o şeyin ne olduğunu bilmiyordu. Duvar diplerine serdiği sedirlere oturmaya alışamadığım için, deneylerimizi tartışırken, ben ayakta durur, kimi zaman da sinirli sinirli odada bir aşağı bir yukarı yürürdüm. Sanırım, Hoca hoşlanırdı bundan. O oturuyordu, böylece soluk bir lambanın ışığında da olsa beni doya doya seyrederdi.

Bakışlarımı üzerimde hissederken aramızdaki benzerliği fark etmemesi beni tedirgin ederdi. Bir iki kere de benzerliği sezdiğini, ama bunun farkında değilmiş gibi davrandığını düşündüm. Sanki bana bir oyun oynuyordu; beni küçük bir deneyden geçiriyor, benim anlayamadığım bazı bilgiler ediniyordu. Çünkü, ilk günlerde hep öyle bakardı: Bir şey öğreniyormuş, öğrendikçe meraklanıyormuş gibi. Ama bu tuhaf bilgiyi derinleştirmek için bir adım daha atmaya sanki çekiniyordu. Bana sıkıntı veren,

evin içini boğucu yapan bu kopukluktan işte! Gerçi çekingenliği beni cesaretlendiriyordu, ama rahatlatmıyordu. Bir keresinde, deneylerimiz üzerine konuşurken, bir başka seferinde, bana niye hâlâ Müslüman olmadığımı sorarken, beni, belli belirsiz, bir tartışmaya çekmek istediğini anlayınca kendimi tuttum. Bu çekingenliğimi hissetti; beni küçümsediğini anladım, bu da öfkeliendirdi beni. O günlerde üzerinde anlaştığımız tek konu belki de buydu: İkimiz de birbirimizi küçümsüyorduk. Şu fişek gösterisini kazasız belasız başarıyla düzenlersek, belki ülkeme dönmeme izin verirler, diye düşünüyor, kendimi tutuyordum.

Bir gece olağanüstü bir yüksekliğe tırmanan bir fişek verdiğini zafer heyecanımla Hoca söyledi: Bir gün, ta Ay'a kadar gidecek bir fişek bile hazırlayabilirmiş; sorun yalnızca gerekli barut karışımını bulmak ve bu barutu taşıyabilecek hazneyi dökülebilmekmiş. Ay'ın çok uzakta olduğunu söylüyordum, sözümü kesti, o da biliyormuş Ay'ın çok uzakta olduğunu, ama Dünya'ya en yakın yıldız da o değil miymiş? Ona hak verince, sandığım gibi rahatlamadı, daha da huzursuz oldu, ama başka bir şey de söylemedi.

İki gün sonra, bir gece yarısı yeniden sordu: Ay'ın en yakın yıldız olduğundan nasıl bu kadar emin olabiliyormuşum? Belki de bir göz yanılmasına kaptırıyormuşuz kendimizi. O zaman, ona, gördüğüm astronomi eğitiminden ilk defa söz ettim, Ptoleme kozmoğrafyasının temel kurallarını kısaca anlattım. Merakla dinlediğini görüyordum, ama merakını açığa vuracak bir şey söylemekten çekiniyordu. Bir süre sonra, ben susunca, Batlamyus hakkında kendisinin de bilgisi olduğunu, ama bunun Ay'dan daha yakınlarda bir yıldız olabileceği konusundaki kuşkusunu değiştirmeyeceğini söyledi. Sabaha doğru, o yıldızdan, varlığının kanıtlarını şimdiden elde etmiş gibi söz ediyordu.

Ertesi gün, elime kötü bir elyazısıyla yazılmış bir kitap tutuşturdu. Yetersiz Türkçeme rağmen sökebildim: *Almagest*'in, sanırım, kendisinden değil, başka bir özetinden çıkarılmış ikinci bir özetiydi; beni yalnızca gezegenlerin Arapçaları ilgilendirdi, onlara da, o sırada ısınacak gibi değildim. Hoca, bir kenara bırakıverdiğim kitabın beni heyecanlandırmadığını görünce öfkeliendi. Yedi altın vermiş bu cilde, kendimi beğenmişliği bi-

rakıp, sayfalarını çevirip bir göz atmam doğru olurmuş. Uslu bir öğrenci gibi, sabırla yeniden açtığım kitabın sayfalarını çevirirken, ilkel bir şemaya rastladım. Dünya'ya göre gezegenler, basit çizgilerle çizilmiş kürelere yerleştirilmişti: Gerçi kürelerin yerleri doğrudu, ama aralarındaki düzen konusunda ressamın hiçbir düşüncesi yoktu. Sonra, Ay'la yeryüzü arasında, küçük bir gezegen çarptı gözüme; biraz dikkat edince, bunun elyazmasına sonradan eklendiği, mürekkebinin tazeliğinden anlaşılıyordu. Yazmayı sonuna kadar karıştırdıktan sonra, Hoca'ya geri verdim. Bana, o küçük yıldızı bulacağımı söyledi; şaka yapar hali yoktu hiç. Bir şey söylemedim, benim kadar onun da sınırlarını bozan bir sessizlik oldu. Başka hiçbir fişeği, sözü astronomiye getirebilecek kadar yukarı tırmandıramadığımız için, bu konu bir daha açılmadı. Kendi küçük başarımız, sırrını elde edemediğimiz bir rastlantı olarak kaldı.

Ama ışığın ve alevin şiddeti ve parlaklığı konusunda çok iyi sonuçlar alıyor, başarımızın sırrını da biliyorduk: Hoca tek tek gezdiği İstanbul aktarlarının birinde, dükkâncının da adını bilmediği bir toz bulmuştu; mükemmel bir parlaklık veren bu sarımsı tozun kükürtle göztaşı karışımı olduğuna karar verdik. Sonraları, parlaklığa renk versin diye toza akla gelebilecek her maddeyi karıştırdık, ama birbirine yakın bir kahverengiyle, soluk bir yeşilden başka bir şey elde edemedik. Hoca'nın dediğine göre, bu kadarı bile, şimdiye kadar İstanbul'da yapılanların en iyisiymiş.

Düğünün ikinci gecesini yaptığımız gösteri de öyleymiş, herkes öyle söyledi bunu, arkamızdan dolaplar çevirerek işimizi elimizden almak isteyen düşmanlarımız bile. Haliç'in karşı kıyısından, Padişah'ın bizi seyretmeye geldiğini söyledikleri zaman çok heyecanlandım, bir şey ters gidecek, yıllarca ülkeme dönemeyeceğim diye ödüm kopuyordu; başlayın, dedikleri zaman dua ettim. Önce, konukları selamlamak ve gösteriye hazırlamak için dimdik tırmanan renksiz fişekleri ateşledik; hemen arkasından Hoca'yla "değirmen" dediğimiz çemberli düzeni harekete geçirdik; gök bir anda kırmızı, sarı ve yeşil oldu, korkunç da bir gürültü, beklediğimizden de güzeldi; fişekler fırladıkça çember hızlanarak döndü, döndü ve birden etrafı gün gibi aydınlatarak durdu. Bir